



## **Storbranden i Kräklingbo Gotland**

**Inventering av skadade fornlämningar  
Förslag till ågärder**

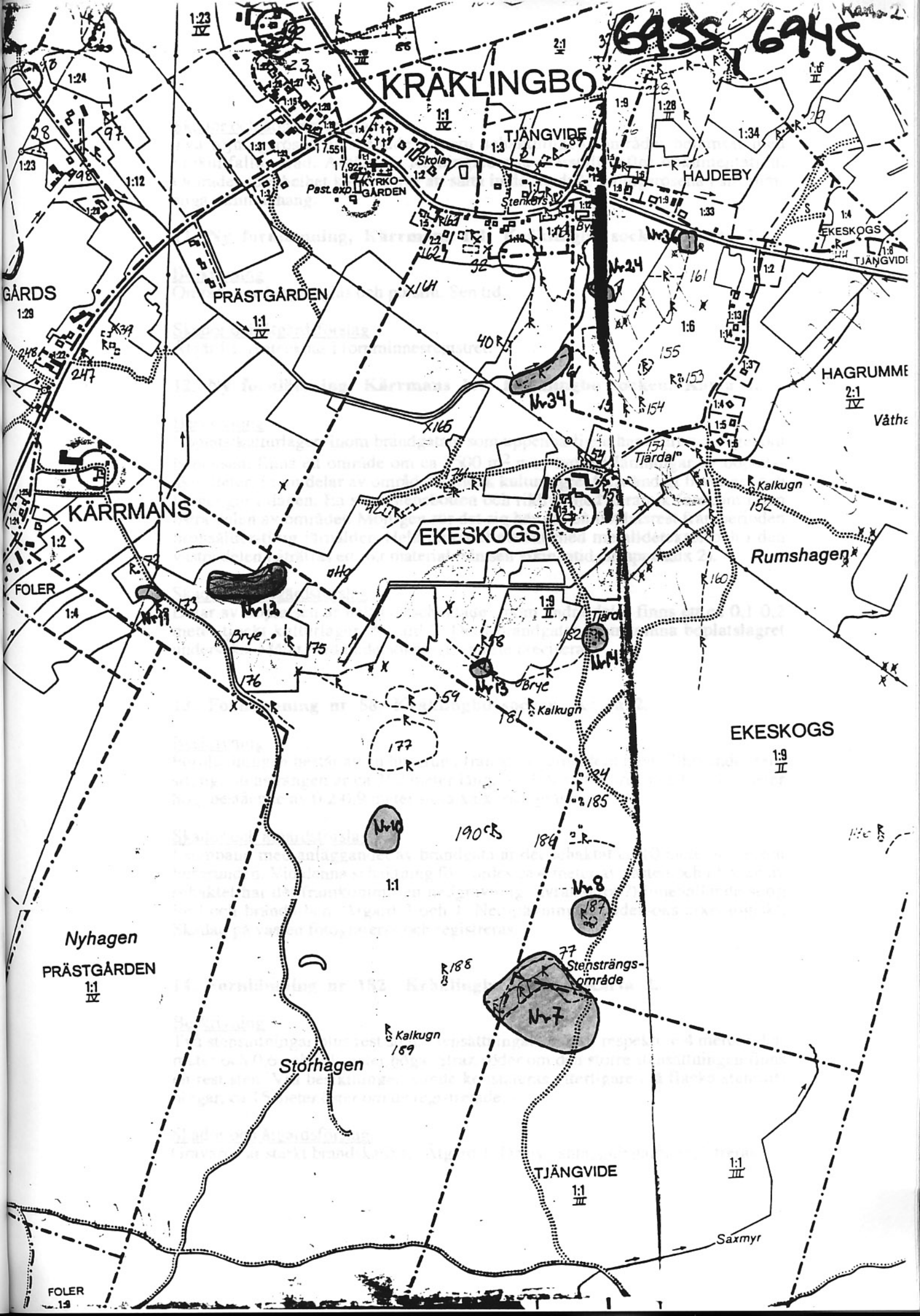
---

**Juli 1992**

**Rapport 1992:8**

GASS 6945

# KRÄKLINGBO



1:23  
IV

2:1

3:1

1:16

1:11

TJÄNGVIDE

HAJDEBY

Past. exp. KYRKO-GÅRDEN

EKESKOGS

TJÄNGVIDE

PRÄSTGÅRDEN

XIIV

Nr 24

1:12

GÅRDS

1:29

1:11  
IV

40R

Nr 34

HAGRUMME

2:1  
IV

Våtha

KÄRRMANS

EKESKOGS

Rumshagen

FOLER

Nr 12

Brye

Nr 14

Kalkugn

152

1:4

176

Nr 13

Brye

Nr 14

Kalkugn

EKESKOGS

1:9  
II

177

190CB

189

1:1

Nr 8

187

Nyhagen

PRÄSTGÅRDEN

1:1  
IV

R/88

77 Stensträngs-område

Nr 7

Kalkugn 189

Storhagen

TJÄNGVIDE

1:1  
III

1:1  
III

Saxmyr

#### Skador och åtgärdsförslag

Två röjningsrösen är skadade genom schaktningen. området belamrat med omkullfallna träd. Åtgärd 3. Röjningsrösen återställs efter dokumentation. Området som helhet karteras för att sätta in de skadade odlingsrösen i sitt rumsliga sammanhang.

### **11. Ny fornlämning, Kärrmans 1:1, Kräklingbo socken. Karta 2.**

#### Beskrivning

Område med tegel, glas och porslin. Sen tid.

#### Skador och åtgärdsförslag

Åtgärd 1. Antecknas i fornminnesregistret.

### **12. Ny fornlämning, Kärrmans 1:1, Kräklingbo socken. Karta 2.**

#### Beskrivning

Boplats/kulturlager. Inom brandgatan, som uppenbarligen har skärt tvärs igenom boplatsen, finns ett område om ca 7500 m<sup>2</sup> med tydliga lämningar av boplatsaktiviteter. Inom delar av området är dock kulturlagret fullständigt borttaget och berget går i dagen. En skärvtensbotten och rikligt med keramik förekom i den östra delen av området. Möjligen rör det sig här om en boplatsrest från perioden bronsålder-tidig järnålder. Hela området avsökt med metalldetektor och i den västra delen påträffas ett rikt material från sen vikingatid (se appendix 2).

#### Skador och åtgärdsförslag

Delar av boplatsen är helt bortschaktade. Inom andra delar finns ett ca 0,1-0,2 meter tjockt kulturlager. Åtgärd 3. Det i brandgatan framkomna boplatslagret undersöks. Målet med undersökningen måste preciseras.

### **13. Fornlämning nr 58, Kräklingbo socken. Karta 2.**

#### Beskrivning

Fornlämningen består av en husgrund från äldre järnåldern med tillhörande stensträng. Stensträngen är ca 350 meter lång, 0,3-0,6 meter bred och 0,2-0,7 meter hög, bestående av 0,2-0,9 meter stora kalk- och gråstenar.

#### Skador och åtgärdsförslag

I samband med anläggandet av brandgata är det schaktat ca 10 meter söder om husgrunden. Vid denna schaktning förstördes ca 4 meter av vasten och i botten av schaktet har det framkommit en nedgrävning (avfallsgrop?) innehållande sotig jord och brända ben. Åtgärd 3 och 1. Nedgrävningen undersöks arkeologiskt. Skadan på vasten fotograferas och registreras.

### **14. Fornlämning nr 182 Kräklingbo socken. Karta 2.**

#### Beskrivning

Två stensättningar plus rest sten. Stensättningarna är 11 respektive 4 meter i diameter och 0,6 och 0,1 meter höga. Strax söder om den större stensättningen finns en rest sten. Vid besiktningen kunde konstateras ytterligare två flacka stensättningar, ca 15 meter öster om de registrerade

#### Skador och åtgärdsförslag.

Gravarna är starkt brandskadade. Åtgärd 1. De nya anläggningarna registreras.

### **15. Fornlämning nr 135, Kräklingbo socken. Karta 3.**

#### Beskrivning

Anläggningarna är registrerade som en hög och två stensättningar. De utgör i själva verket två skärvtenshögar och en stensättning. Anläggningarna ingår i ett komplex av mindre röjningsrösen, stenvallar och röjda ytor, särskilt väster och nordväst ut. Av allt att döma ett typiskt bronsålderslandskap.

#### Skador och åtgärdsförslag

Anläggningarna är starkt brandskadade. Området är dessutom markberett för ca 10 år sedan. Åtgärd 1. Omfattningen av odlingspåren bör registreras.

### **16. Fornlämning nr 134, Gammelgarn socken. Karta 3.**

#### Beskrivning

Två husgrunder från äldre järnåldern, belägna strax öster om åkerkant.

#### Skador och åtgärdsförslag

I samband med anläggandet av brandgata har det schaktats i åkerkanten omedelbart väster om husgrunderna, samt gjorts ett genombrott från landsvägen ut i åkern. I anslutning till ett i åkern liggande odlingsröse har framkommit en packning av skörbränd sten med rikligt inslag av keramik. I södra kanten vid infarten till området har framkommit ett begränsat område med rikligt med slagg och med ben. Undersökning av det avschaktade området med metalldetektor gav ett fåtal järnföremål som troligen inte skall kopplas till husgrunderna utan är sentida. Åtgärd 3. Arkeologisk undersökning av påträffade anläggningar. En ca 10 m<sup>2</sup> stor yta tas upp i anslutning till skärvtensförekomsten. Därutöver undersöks en ca 10 m<sup>2</sup> stor yta vid infarten, där en anläggning med slagg framkommit. Området i övrigt återställs.

### **17. Fornlämning nr 133, Gammelgarn socken. Karta 3.**

#### Beskrivning

Kalkugn, belägen i norra kanten av en klint. Belamrad med träd och jordhögar, särskilt på norra sidan.

#### Skador och åtgärdsförslag

Åtgärd 2. Rensas från jord och träd.

### **18. Fornlämning 136, Kräklingbo socken. Karta 3.**

#### Beskrivning

Består av två stensättningar, 3-4,5 meter i diameter och 0,1-0,3 meter höga.

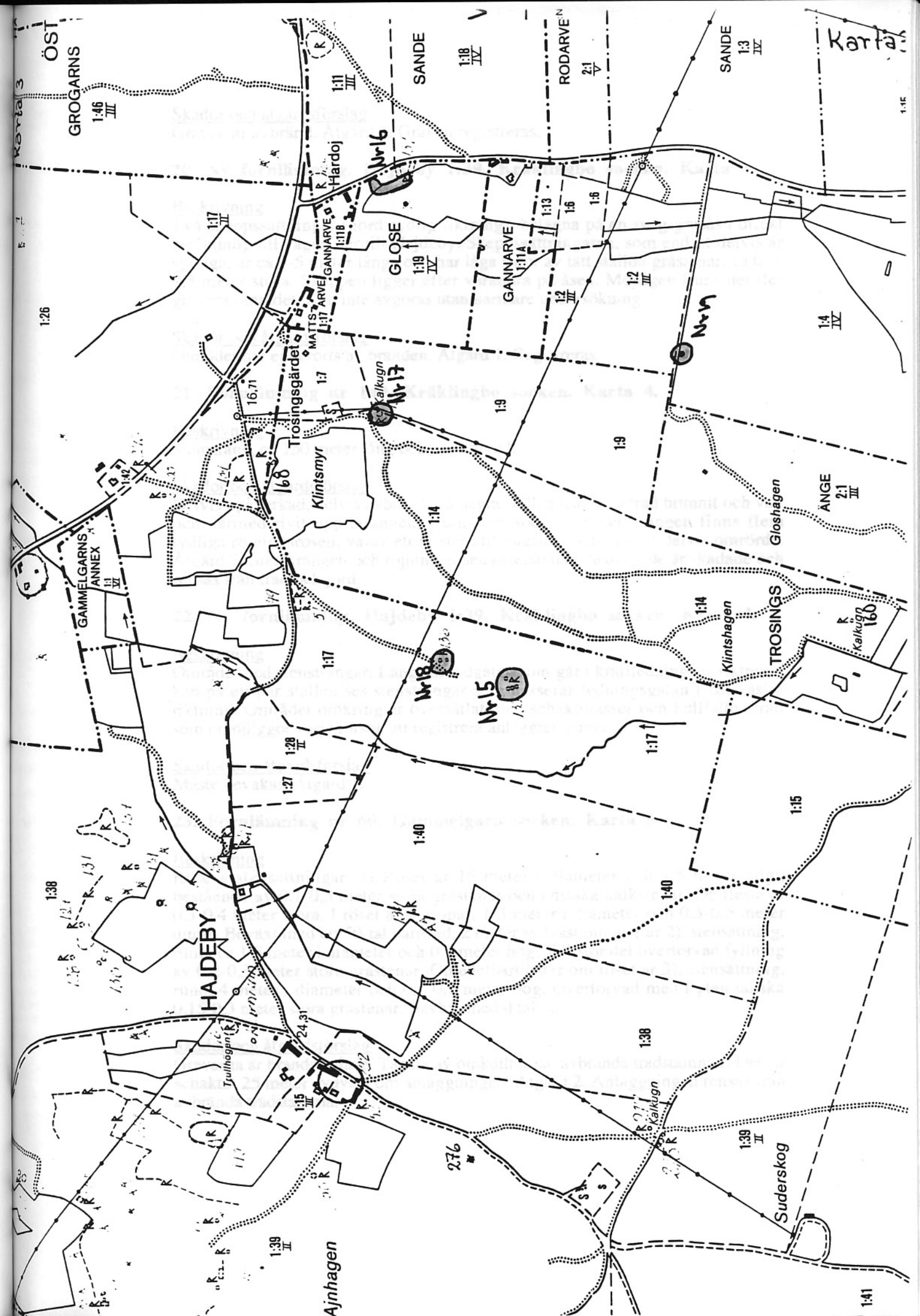
#### Skador och åtgärdsförslag

En tall har rasat över den södra graven. I övrigt är gravarna oskadade. Åtgärd 2. Tallen tas bort.

### **19. Ny fornlämning, Glose 1:4, Gammelgarn socken. Karta 3.**

#### Beskrivning

Stensättning, närmast rund, ca 4 meter i diameter och 0,2 meter hög. Övertorvad fyllning av 0,2-0,4 meter stora gråstenar. Talrikt med stenar i ytan. Anläggningen är avbränd. Belägen ca 5 meter söder om mindre skogsväg, ca 75 meter väster om fastighetgräns.



Skador och åtgärdsförslag

Graven är avbränd. Åtgärd 1. Graven registreras.

**20. Ny fornlämning, Hajdeby 1:39, Kräklingbo socken. Karta 4.**

Beskrivning

Två skeppssättningar (nord-sydlig riktning), belägna på en svag grusås i direkt anslutning till vägen ner till Hajdeby. Skeppssättningarna, som endast delvis är synliga, är ca 3-5 meter långa och har låga sidor av tätt ställda gråstenar, ca 0,1-0,3 meter stora. Skeppen ligger efter varandra på åsen. Möjligen finns det fler gravar i området. Kan inte avgöras utan närmare undersökning.

Skador och åtgärdsförslag

Området har ej berörts av branden. Åtgärd 1. Registreras.

**21. Fornlämning nr 149, Kräklingbo socken. Karta 4.**

Beskrivning

Stensträng, ca 150 meter lång och övertorvad.

Skador och åtgärdsförslag

Delvis opåverkad, delvis avbränd. På några ställen har stora träd brunnit och vält och därmed rivit upp strängen. I området söder om stensträngen finns flera tydliga röjningsrösen, varav ett är stensättningsliknande. De är delvis omrörda. Åtgärd 2: Stensträngen och röjningsrösen återställs i de delar de är skadade och rensas från träd och jord.

**22. Ny fornlämning, Hajdeby 1:39, Kräklingbo socken. Karta 4.**

Beskrivning

Område med stensträngar. Längs brandgatan som går i kraftledningens riktning, kan på ett par ställen ses stensträngar som passerar ledningsgatan i öst-väslig riktning. Området omkring är översållat med schaktmassor och kullfallna träd som omöjliggör varje försök att registrera anläggningarna.

Skador och åtgärdsförslag

Måste bevakas. Åtgärd 1.

**23. Fornlämning nr 60, Gammelgarn socken. Karta 5.**

Beskrivning

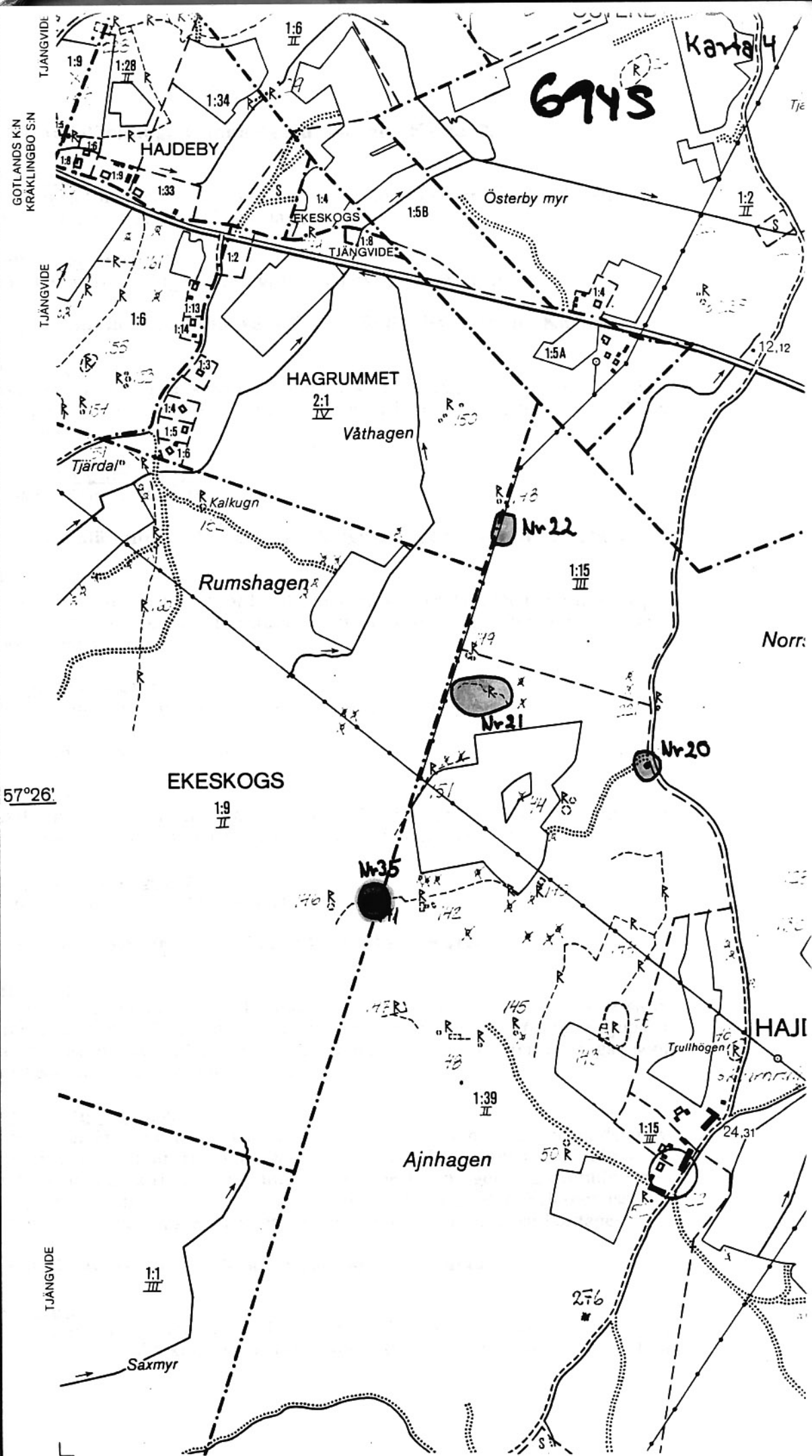
Röse + stensättningar. 1) Röset är 15 meter i diameter och 1,5 meter högt, bestående av 0,1-0,5 meter stora gråstenar och enstaka kalkstenar. De flesta är 0,3-0,4 meter stora. I röset är 4 gropar, 1-3 meter i diameter och 0,3-0,5 meter djupa. Beväxt med ett 50-tal barrträd. 2 meter sydväst om nr 1 är 2), stensättning, rund, ca 1,5 meter i diameter och 0,1 meter hög. Till stor del övertorvad fyllning av 0,2-0,3 meter stora gråstenar. Omedelbart öster om röset är 3), stensättning, rund, 4 meter i diameter och 0,1-0,2 meter hög. Övertorvad med i ytan talrika 0,15-0,3 meter stora gråstenar. Beväxt med 4 tallar.

Skador och åtgärdsförslag

Gravarna är brandskadade. Täckta av omkullfallna, avbrända trädstammar. Det är schaktat 25 meter sydväst om anläggningen. Åtgärd 2. Anläggningen rensas från avbrända trädstammar.

upell med torn  
 utan  
 till gods, bruk o dyl eller  
 ingående boningshus  
 till boningshus  
 gelse  
 skorsten  
 Såg  
 Väderkvarn  
 med transformator  
 minst 20 000 volt  
 vägar  
 trädgård  
 reservat resp naturminne  
 (reservat)  
 naturreservat resp naturminne  
 (reservat)  
 me, byggnadsminnesmärke o d  
 ningar, enstaka  
 , flera  
 utan synlig begränsning  
 † Begravningsplats  
 mark (blekvät)  
 Grustag, dagbrott o d  
 ns  
 hänför sig  
 etetsnummer  
 elplotter av 1:2  
 elplotter av område, gemen-  
 och 1:3 eller ägplotter  
 las enligt fastställd karta  
 ighet, vilken icke kunnat  
 med särskilda gränser  
 under reg nr anger antalet  
 omisade områden för enheten  
 mer  
 g av områden med samma  
 teckning  
 ommeration el anhopning av  
 ningsbara fastigheter  
 ant delat (skiftat) område,  
 av utrymmes- eller andra  
 at redovisas  
 tällt område  
 grafstation

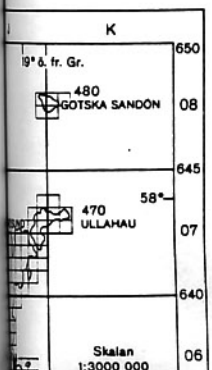
069 44 6J 4e KRÅKLINGBO



6945

Karta 4

57°26'



#### **24. Ny fornlämning, Gammelgarn socken. Karta 2.**

##### Beskrivning

I åkermarken framkom vid avbaningen ett område på en sträcka av 75 meter med sotig jord som innehöll träkol och slagg.

##### Skador och åtgärdsförslag

Området är återfyllt. Åtgärd 1. Registreras. I övrigt ingen åtgärd.

#### **25. Ny fornlämning, Sutarve 1:17, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Stensättning. Belägen ca 50 meter väster om kraftledning. Anläggningen närmast oval, ca 4 x 2 meter stor och ca 0,5 meter hög. Fyllning av gråsten, ca 0,4-0,8 meter stora i två skift.

##### Skador och åtgärdsförslag

Oskadad. Åtgärd 1. Registreras

#### **26. Ny fornlämning, Hajdeby 1:38, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Stenvall, ca 75 meter lång (nord-syd), med en kortare tvärgående arm mitt på, gående i sydostlig riktning. I anslutning till stenvallen finns flera odlingsrösen. Sannolikt sentida.

##### Skador och åtgärdsförslag

Anläggningen ligger utanför brandområdet. Åtgärd 1. Registreras

#### **27. Ny fornlämning, Sutarve 1:14, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Stensättning ?, ca 3 meter i diameter och 0,3 meter hög, bestående av ett antal större gråstenar. Anläggningen ligger till en del in under vägbanan.

##### Skador och åtgärdsförslag

Åtgärd 2. Anläggningen återbesiktigas

#### **28. Fornlämning nr 11, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Röse, 16 meter i diameter och 1,5 meter högt, bestående av 0,2-0,6 meter stora gråstenar. I röset är 7 gropar, 1-5 meter i diameter och 0,4-0,6 meter djupa. I kanten beväst med barrträd. Kring röset i N och S-V finns det stensamlingar, som är svårbedömbara i den stenrika marken.

##### Skador och åtgärdsförslag

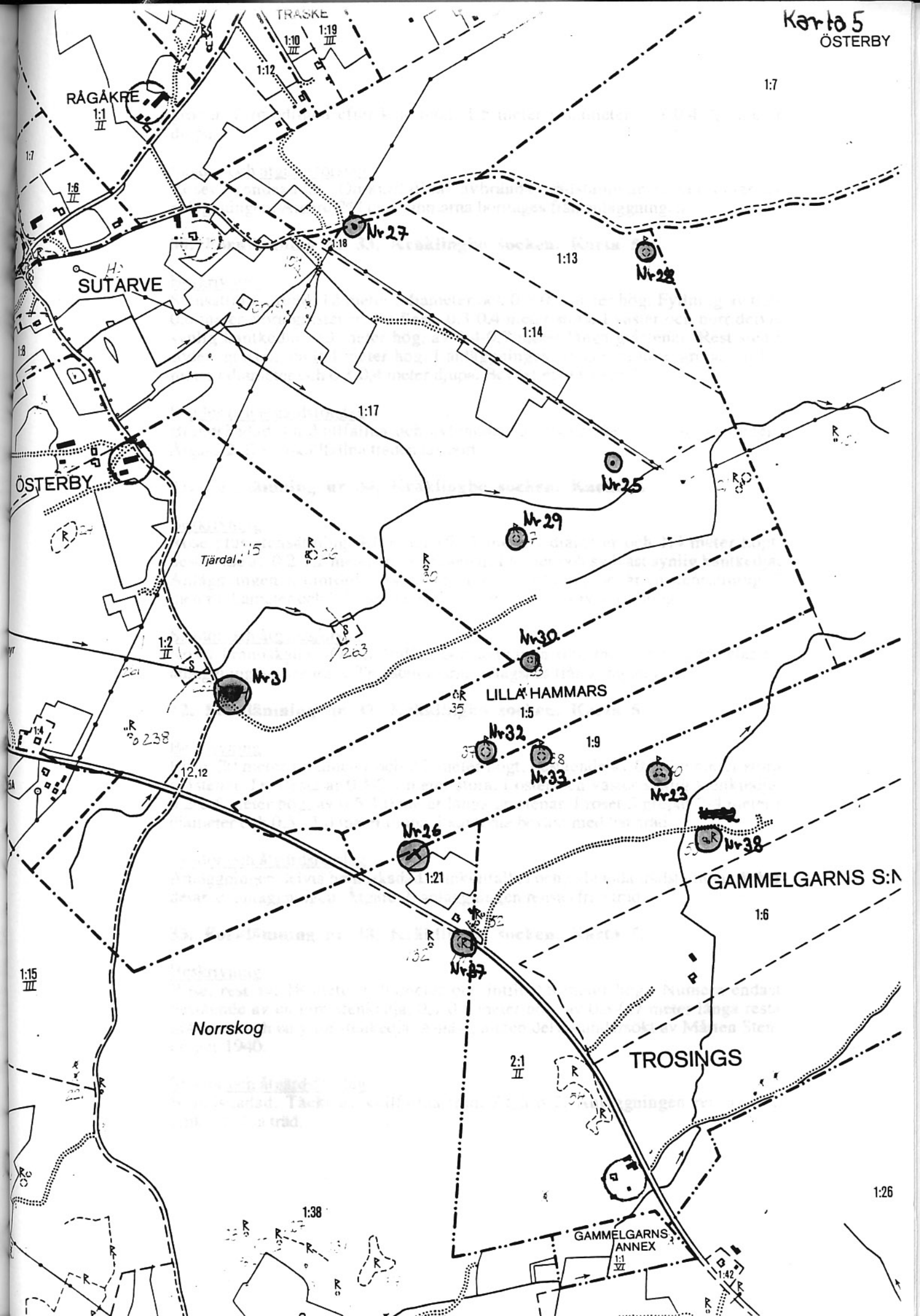
Anläggningen är delvis brandskadad. Omkullfallna, avbrända träd täcker delar av anläggningen. Det är schaktat N och V om anläggningen och högar av schaktmassor lagda runt anläggningen. De i beskrivningen registrerade stensamlingarna N om röset är troligen bortschaktade. Åtgärd 2. Schaktmassorna avlägsnas från anläggningens närhet och omkullfallna trädstammar borttages.

#### **29. Fornlämning nr 27, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Röse, 15 meter i diameter och 1,5 meter högt, bestående av 0,1-0,6 meter stora gråstenar och enstaka kalkstenar. De flesta är 0,2-0,4 meter stora. I röset flera





gropar, förmodligen efter kaninjakt, 1,5 meter i diameter och 0,4-0,7 meter djupa.

Skador och åtgärdsförslag

Röset brandskadat. Omkullfallna, avbrända trädstammar täcker delar av anläggningen. Åtgärd 2. Trädstammarna borttages från anläggningen.

**30. Fornlämning nr 33, Kräklingbo socken. Karta 5.**

Beskrivning

Stensättning, rund, 12 meter i diameter och 0,5-0,7 meter hög. Fyllning av 0,2-0,6 meter stora gråstenar. De flesta 0,3-0,4 meter stora. I väster och norr delvis synlig kantkedja, 0,3 meter hög, av 0,4-0,7 meter långa gråstenar. Rest sten i söder, gråsten, ca 0,4 meter hög. I anläggningen finns 6 mindre gropar, 1-1,5 meter i diameter och 0,3-0,4 meter djupa. Beväxt med barrträd.

Skador och åtgärdsförslag

Brandskadad. Omkullfallna och avbrända träd täcker delar av anläggningen. Åtgärd 2. De omkullfallna träden tas bort.

**31. Fornlämning nr 34, Kräklingbo socken. Karta 5.**

Beskrivning

Röse plus stensättning. Röset ca 15-17 meter i diameter och 1,4 meter högt, bestående av 0,2-1,2 meter stora gråstenar. I väster och sydväst synlig kantkedja. Anläggningen är omrörd i ytan. 14 meter sydväst om röset är en stensättning, 7 meter i diameter och 0,5 meter hög. Till stor del övertorvad fyllning.

Skador och åtgärdsförslag

Röset brandskadat. Omkullfallna och avbrända trädstammar täcker delar av anläggningen. Åtgärd 2. Trädstammarna avlägsnas från anläggningen.

**32. Fornlämning nr 37, Kräklingbo socken. Karta 5.**

Beskrivning

Röse, 20 meter i diameter och 2,2 meter högt, bestående av 0,2-0,6 meter stora gråstenar. De flesta är 0,3-0,4 meter stora. I öster och väster synlig kantkedja, 0,2-0,6 meter hög, av 0,5-1,0 meter långa gråstenar. I röset 5 gropar 2-4 meter i diameter och 0,5 - 1,0 meter djupa. I kanterna beväxt med barrträd.

Skador och åtgärdsförslag

Anläggningen delvis brandskadad. Omkullfallna och avbrända trädstammar täcker delar av anläggningen. Åtgärd 2. anläggningen rensas från träd.

**33. Fornlämning nr 38, Kräklingbo socken. Karta 5.**

Beskrivning

Röse, rest av, 18 meter i diameter och intill 0,8 meter högt. Numera endast bestående av en inre stenkedja, 0,3-0,6 meter hög, av 0,3-0,7 meter långa resta gråstenar och en yttre stenkedja. Anläggningen delvis undersökt av Mårten Stenberger 1940.

Skador och åtgärdsförslag

Brandskadad. Täckt av kullfallna träd. Åtgärd 2. Anläggningen rensas från omkullfallna träd.

#### **34. Fornlämning nr 161, Kräklingbo socken. Karta 2.**

##### Beskrivning

Stensträngssystem, ca 1200 meter långt, av 0,3-1,3 meter breda stensträngar. Delvis bruten av diken.

##### Skador och åtgärdsförslag

Stensträngen bortschaktad på en sträcka av ca 150 meter i anslutning till kanalen. Hela sträckan avsökt med metalldetektor med negativt resultat. Åtgärd 1. Skadan fotograferas och registreras.

#### **35. Fornlämning nr 141, Kräklingbo socken. Karta 4.**

##### Beskrivning

Stensträng, ca 300 meter lång, 0,5-2,0 meter bred och 0,3-1,1 meter hög, bestående av 0,2-1,5 meter stora gråstenar. Flera av de största stenarna, 1,0-1,5

##### Skador och åtgärdsförslag

Västra änden av stensträngen är bortschaktad på en sträcka av 5 meter vid anläggandet av brandgata. Åtgärd 1. Skadan fotograferas och registreras.

#### **36. Fornlämning nr 161, Kräklingbo socken. Karta 2.**

##### Beskrivning

Stensträngssystem, ca 1200 meter långt, med 0,3-1,3 meter breda och 0,1-0,9 meter höga stensträngar, bestående av jord och 0,1-1,0 meter stora gråstenar. Delvis bruten av diken.

##### Skador och åtgärdsförslag

Den nordöstra änden av stensträngen är skadad vid anläggandet av brandgata, i form av ett ca 10 meter långt parti av stensträngen som är borttagen, ca 35 meter söder om landsvägen. Åtgärd 1. Skadan fotograferas och registreras

#### **37. Fornlämning nr 171, Kräklingbo socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Gravfält, 30x220 meter stort, bestående av 12 anläggningar. Dessa utgöres av 11 runda stensättningar och 1 kantställd kalkstenshäll. De runda stensättningarna är 3-6 meter i diameter och 0,1-0,2 meter höga. Till stor del övertorvad fyllning av mindre gråstenar.

##### Skador och åtgärdsförslag

Gravfältet är till stora delar bortschaktat vid anläggandet av brandgata, endast delar av gravarna återstår. Delar av kantkedjor samt spridd förekomst av brända ben kan identifieras. Åtgärd 3. De återstående resterna av gravfältet undersöks.

#### **38. Fornlämning 53, Gammelgarn socken. Karta 5.**

##### Beskrivning

Två stensättningar, 4 respektive 8 meter i diameter och 0,3 respektive 0,6 meter höga. Till stor del övertorvad fyllning av 0,2-0,4 meter stora stenar.

##### Skador och åtgärdsförslag

Brandskadade. Täckta av omkullfallna träd. Norr om anläggningarna schaktat och schaktmassor delvis påförda anläggningarna. Åtgärd 2. Schaktmassorna avlägsnas och anläggningarna rensas från avbrända trädstammar.

## **Inledning**

I juli 1992 utbröt på norr delen av Torsburgen i Kräklingbo socken på östra Gotland en förödande skogsbrand, som innan den kunde stoppas efter närmare en vecka, härjat ett ca 20 km<sup>2</sup> stort område. Tyngpunkten i brandområdet kom att ligga i den östra delen av Kräklingbo socken, men sträckte sig också in i västra delen av Gammelgarn socken.

Den svåra torkan, tillsammans med den kraftiga vinden vid brandtillfället, innebar att branden spreds explosionsartat och att vissa områden brändes av mycket kraftigt. Inom brandområdet finns dock vissa partier som undgick att eldhärjas, så t ex ett område intill och norr om gården Hajdeby, strax norr om Torsburgen. Gården är en ur kulturhistorisk synpunkt mycket värdefull bebyggelse- och landskapsmiljö.

För att hejda branden togs det upp ett antal brandgator genom området i form av ca 30-50 meter breda avbanade ytor. Vid avbaningen togs all vegetation bort och även matjorden ner till hällen.

## **Uppdraget**

Kräklingbo socken utgör en av de fornlämningstätaste socknarna på Gotland. Branden härjade framför allt i den södra och östra delen av socknen, men också upp mot centralbygden vid gårdarna Ekeskogs och Österby. Det stod tidigt klart att upptagandet av brandgator med säkerhet skulle komma att skada ett antal fornlämningar. Länsstyrelsen beslöt därför att omedelbart efter branden genomföra en skadeinventering av fornlämningarna i området. Inventeringen bekostades av riksantikvarieämbetet.

Undertecknad har på uppdrag av länsstyrelsen i Gotlands län, tillsammans med Christian Runeby och Jonas Ström genomfört denna skadeinventering under perioden 22-31 juli. Uppdraget från länsstyrelsen innebar att avsöka samtliga brandgator med avsikt att spåra skadade fornlämningar. Det bedömdes i sammanhanget inte aktuellt att genomgå hela brandområdet. Den totala längden av brandgatorna uppskattades utifrån tillgänglig information till ca 20 km.

## **Fältinventeringen**

Inventeringen har inneburit att vi till fots, eller i vissa fall per bil, avsökt samtliga brandgator i området. Vid arbetets genomförande visade det sig att det även förekom markingrepp i anslutning till de vägar som går genom området, särskilt i den södra delen av brandområdet, varför vi även besiktigat dessa sträckor. Markingreppen längs dessa vägar består i att man med hjälp av schaktmaskiner har föst alla träd åt sidorna som har kantat vägarna.

Därtill kommer att huvuddelen av fornlämningsbeståndet norr om Hajdey gård besiktigats, även om fornlämningarna ligger utanför brandgator eller vägsträckningar. Sammantaget innebär inventeringen att i det närmaste samtliga fornlämningar inom brandområdet har besiktigats. Däremot har vi inte eftersökt okända fornlämningar utanför schaktade områden.

Brandgatorna, som till stor del går över hållmarker eller i anslutning till åkerkanter och vägar, har som regel inneburit att man har schaktat ner till hällen. Eventuella fornlämningar har därmed löpt stor risk att helt utplånas.

## Appendix 2

Fyndlista över tillvaratagna föremål vid avsökning med metalldetektor vid inventeringen av skadade fornlämningar i samband med skogsbranden i Kräklingbo, juli 1992.

### Fynd från nr 12, Kärrmans 1:1, Kräklingbo socken

- F1. Beslag (knapp) av brons, kvadratisk, ca 1,5 cm i sida. Runstensornamentik. Halv.
- F2. Järn- och bronsbleck, 4 stycken varav 3 i brons. Varierande storlek.
- F3. Bältesölja, brons, ca 2,2 cm stor.
- F4. Bältebeslag, brons (dåligt silver?). Ovalt med mönster på framsidan. Två nitar. Ca 3,1 cm långt.
- F5. Sländtrissa, bly, ca 2,5 cm i diameter och 1,0 cm hög.
- F6. Prydnadsföremål, bly. Tunnt, ca 2,2 cm stort. Osäkert vad det har varit.
- F7. Bältebeslag, brons, kvadratisk, ca 1,1 cm stort. Ornerat.
- F8. Två sfäriska bronsklot, ihopsatta med en bronsnit. Kloten är ca 1,2 cm stora.
- F9. Holk av brons, möjligen till ett knivskaft. Ca 3,7 cm långt.
- F10. Keramik, rödgods, glaserat på insidan. Sentida.
- F11. Knopp av brons, "nålen" avbruten. Ca 1,4 cm stor.
- F12. Järnklämma, ca 2,0 cm stor.
- F13. Keramik, två mynningsbitar av grovt, rödbrunt gods.
- F14. Syring, brons, ornerad, ca 1,4 cm stor
- F15. Platt metallbit, ca 1,3 cm stor.
- F16. Knacksten, halv, ca 9,0 cm stor
- F17. Djurhuvudformat spänne, brons. Trasig. Typ 5, enligt Carlsson 1983. Sen vikingatid.
- F18. Bronsbleck, rektangulärt med tre nithål. Ca 2,2 x 1,8 cm stort.
- F19. Spik, järn. Endast huvudet.
- F20. Sländtrissa, bly. Ornerad med zigzaglinje. 2,5 cm i diameter och 2,0 cm hög.
- F21. Prydnadsnål, brons, ihopböjd.
- F22. Romersk denar.

## Appendix 2

Fyndlista över tillvaratagna föremål vid avsökning med metalldetektor vid inventeringen av skadade fornlämningar i samband med skogsbranden i Kräklingbo, juli 1992.

### Fynd från nr 12, Kärrmans 1:1, Kräklingbo socken

- F1. Beslag (knapp) av brons, kvadratisk, ca 1,5 cm i sida. Runstensornamentik. Halv.
- F2. Järn- och bronsbleck, 4 stycken varav 3 i brons. Varierande storlek.
- F3. Bältesölja, brons, ca 2,2 cm stor.
- F4. Bältebeslag, brons (dåligt silver?). Ovalt med mönster på framsidan. Två nitar. Ca 3,1 cm långt.
- F5. Sländtrissa, bly, ca 2,5 cm i diameter och 1,0 cm hög.
- F6. Prydnadsföremål, bly. Tunnt, ca 2,2 cm stort. Osäkert vad det har varit.
- F7. Bältebeslag, brons, kvadratisk, ca 1,1 cm stort. Ornerat.
- F8. Två sfäriska bronsklot, ihopsatta med en bronsnit. Kloten är ca 1,2 cm stora.
- F9. Holk av brons, möjligen till ett knivskaft. Ca 3,7 cm långt.
- F10. Keramik, rödgods, glaserat på insidan. Sentida.
- F11. Knopp av brons, "nålen" avbruten. Ca 1,4 cm stor.
- F12. Järnklämman, ca 2,0 cm stor.
- F13. Keramik, två mynningsbitar av grovt, rödbrunt gods.
- F14. Syring, brons, ornerad, ca 1,4 cm stor
- F15. Platt metallbit, ca 1,3 cm stor.
- F16. Knacksten, halv, ca 9,0 cm stor
- F17. Djurhuvudformat spänne, brons. Trasig. Typ 5, enligt Carlsson 1983. Sen vikingatid.
- F18. Bronsbleck, rektangulärt med tre nithål. Ca 2,2 x 1,8 cm stort.
- F19. Spik, järn. Endast huvudet.
- F20. Sländtrissa, bly. Ornerad med zigzaglinje. 2,5 cm i diameter och 2,0 cm hög.
- F21. Prydnadsnål, brons, ihopböjd.
- F22. Romersk denar.

F23. Brons- och järnslag, ca 200 gr.

**Fynd från nr 16, i anslutning till fornlämning nr 134 i Gammelgarn socken.**

F1. Harvpinne, järn. Sentida.

F2. Spik, järn, ca 3,1 cm lång.

F3. Järntråd, ihopvikt. Del av taggtråd. Sentida.

F4. Holk, järn, ca 5,3 cm lång.



Fig 1. Brandområdets omfattning. Utdrag ur topografiska kartan.



Ur kulturhistorisk synvinkel kan man säga att inventeringsområdet består av två delar. Dels rör det sig om markingrepp i anslutning till centralbygden, framför allt inom stråket från Kärrmans till Ekeskogs. Dels rör det sig om rena utmarksområden. Ur fornlämnings synpunkt innebär detta att man i det förra området kan stöta på boplatzlämningar, stensträngar och andra bebyggelseindikerande fornlämningar, medans man i det senare området mer berör fornlämningar av typen ensamliggande gravar eller mindre gravfält.

Det här har medfört att vi efter den första genomgången av brandgatorna i ett andra skede använt oss av metalldetektor inom vissa förmodade boplatksområden för att säkrare kunna avgränsa och bestämma eventuella boplatzers omfattning och tidsställning.

Resultatet av inventeringen framgår av appendix 1. Appendix 2 är en fyndlista över påträffade föremål vid detektoravsökningen. Det bör klargöras att här endast tas upp sådana fornlämningar som kräver någon åtgärd. Det säger sig självt att man vid en förnyad inventering påträffar nya fornlämningar, särskilt med tanke på att man har så mycket lättare att upptäcka dem sedan området avbränts. Resultatet av inventeringen har inneburit att 13 nya fornlämningar framkommit, däribland två skeppssättningar i norra Hajdeby samt en vikingatida boplatz. Branden har också inneburit att kända fornlämningar, särskilt sådana som innehåller förhistoriska odlingsystem, har visat sig vara avsevärt mycket större.

Totalt har ett knappt 40-tal fornlämningar noteras som kräver någon form av åtgärd. Nedan följer en beskrivning av förslagen till åtgärder.

### Åtgärdsprogram

Inledningsvis skall konstateras att ett stort antal av fornlämningarna i området är avbrända och i många fall eldskadade. Med det menar vi att stenarna har utsatts för så stark hetta att de har spruckit, eller kommer att göra detta inom en snar framtid. Detta gäller särskilt ett antal rösen och stensättningar i utmarkslägen. Dock torde innehållit i gravarna som regel ha klarat sig.

Det kan erinras om att området torde ha eldhärjats åtskilliga gånger sedan begravningarna gjordes och att grävningar i denna typ av områden uppvisar mycket små direkta brandskador på själva gravgömmen. Som ett exempel kan nämnas den förödande brand som drog fram över samma område under 1600-talets senare hälft (Melin 1955, Gotländska skogsbränder på 1600-talet, Gotländskt Arkiv). Den gången eldhärjades stora delar av Buttle, Ala och Kräklingbo socknar samt norra delarna av Garda, Alskog och Ardre socknar. Totalt rörde det sig om en yta på ca 5.500 ha. Att jämföras med den här aktuella branden som berörde en yta på ca 2.000 ha.

Fornlämningar som är enbart brandskadade har inte noteras i sammanställningen, om det inte finns ytterligare skador på dessa. Det bör dock för framtiden noteras i fornminnesregistret brandområdets omfattning.

Skadornas omfattning har klassats i tre grupper med avseende på förslag till åtgärder. Den första klassen innebär att den skadade fornlämningen inte åtgärdas på annat sätt än genom fotografering och registrering i fornlämningsregistret. Till denna grupp har bl a förts ett par stensträngar som till mindre delar har bortschaktats. Av stensträngarna finns härvid ingenting kvar och därmed ingenting att undersöka. Dessa stensträngsområden har, där så ansetts angeläget, avsökts med metalldetektor för att spåra eventuella boplatzindikationer eller andra anläggningar i anslutning till dem. I övriga fall handlar det här om nyupptäckta fornlämningar.

Den andra klassen består av sådana fornlämningar som kräver någon form av antikvarisk medverkan, eller återställning enligt antikvariska instruktioner. Det rör sig om röjning från nedfallna träd, återställande av mindre ingrepp i anläggningar etc. Vi har härvid bedömt det så att i de fall en grav har en mindre skada i kanten eller ytan, utan att själva gravgömman har påverkats, återställs den under antikvarisk ledning eller instruktion. Huvuddelen av de i skaderapporten omtalade fornlämningarna tillhör denna kategori.

Den tredje klassen utgörs av sådana fornlämningar där skadorna är av den omfattningen att fornlämningen till stor del har skadats. Det kan röra sig om en grav vars centrala del påverkats så att själva gravgömman är skadad, t ex i form av att ben framkommit. Till denna klass har också förts en fornlämning som ansetts bör karteras.

### **Sammanfattning av resultaten**

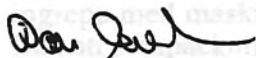
Totalt har genomgången inneburit att ett knappt 40-tal fornlämningar har noterats i skaderapporten. Av dessa utgör 13 stycken nyupptäckta fornlämningar. Inom parentes kan sägas att man nu har ett gyllene tillfälle att i detalj gå igenom hela området för att spåra ytterligare fornlämningar, men också för att i detalj kunna göra en beskrivning av kända fornlämningar genom att branden har bränt av all vegetation på fornlämningarna.

### **Sammanställning av åtgärdsprogram**

Åtgärd 1	16
Åtgärd 2	16
Åtgärd 3	5

Huvuddelen av de i rapporten upptagna fornlämningarna kräver ringa insats i fråga om återställning och dokumentation. Ett mindre antal kräver arkeologiska undersökningar. Två av dessa fornlämningar är av större omfattning; dels ett förstört gravfält om 12 gravar (nr 37, fornlämning nr 171 i Kräklingbo socken), dels det nyupptäckta boplatsområdet från vikingatid (nr 12). I övrigt rör det sig om undersökning av 2 stensättningar (nr 3), kartering av fossilt odlingslandskap samt begränsade undersökningar av boplatslämningar i anslutning till järnåldershus (nr 13 och 16).

Visby 1992-08-10



Fil dr Dan Carlsson

## Appendix 1

### Skaderapport, Kräklingbo

Beskrivningen av fornlämningarna bygger på fornminnesregistrets uppgifter, kompletterade med fältiakttagelser. Den löpande numreringen hänvisar till bilagda kartutdrag ur ekonomiska kartan.

#### **1. Fornlämning nr 122, Gammelgarn socken. Karta 1.**

##### Beskrivning

Röse plus tre stensättningar, belägna strax norr om mindre brukningsväg, på mindre höjd. Röset är ca 8 meter i diameter och stensättningarna 2-5 meter i diameter.

##### Skador och åtgärdsförslag

Avbaningen av jordmassorna har gått ända fram till den sydligaste graven och schaktmassorna överlagrar delvis denna, men inga ingrepp har skett i anläggningen. Åtgärd 2. Rensa graven från påförda massor av jord, sten och timmer.

#### **2. Fornlämning nr 217, Kräklingbo socken. Karta 1.**

##### Beskrivning

Kalkugn, rest av, rund ca 6 meter i diameter. Öppningen i söder. Belägen strax norr om vägen.

##### Skador och åtgärdsförslag

Belamrad med ett antal kullfallna träd. Åtgärd 2. Rensa ugnen från påförda träd.

#### **3. Fornlämning nr 218, Kräklingbo socken. Karta 1.**

##### Beskrivning

Fornlämningen består av minst 3 flacka stensättningar, 5-12 meter i diameter. De är alla belägna i direkt anslutning till vägen. Sydöst om de registrerade gravarna finns förmodligen ytterligare en grav.

##### Skador och åtgärdsförslag

Gravarna är skadade i samband med rensning av träd längs vägen. Den västligaste anläggningen har stora delar av ytan omörd. Delar av en kalkstenskista syns i markytan och är delvis skadad och igenrasad. Den mellersta graven har ett mindre ingrepp med maskin i sydöstra delen. Anläggningen är i övrigt oskadad, bortsett från att stenpackningen förefaller vara något ihoptryckt. Den östra graven är halverad genom schaktning ända in till gravgömman. I rasmassorna, både kvar i graven och i schaktmassorna finns ben (brandgrav). Åtgärd 2 och 3. Den mellersta graven återställs. De två övriga undersöks.

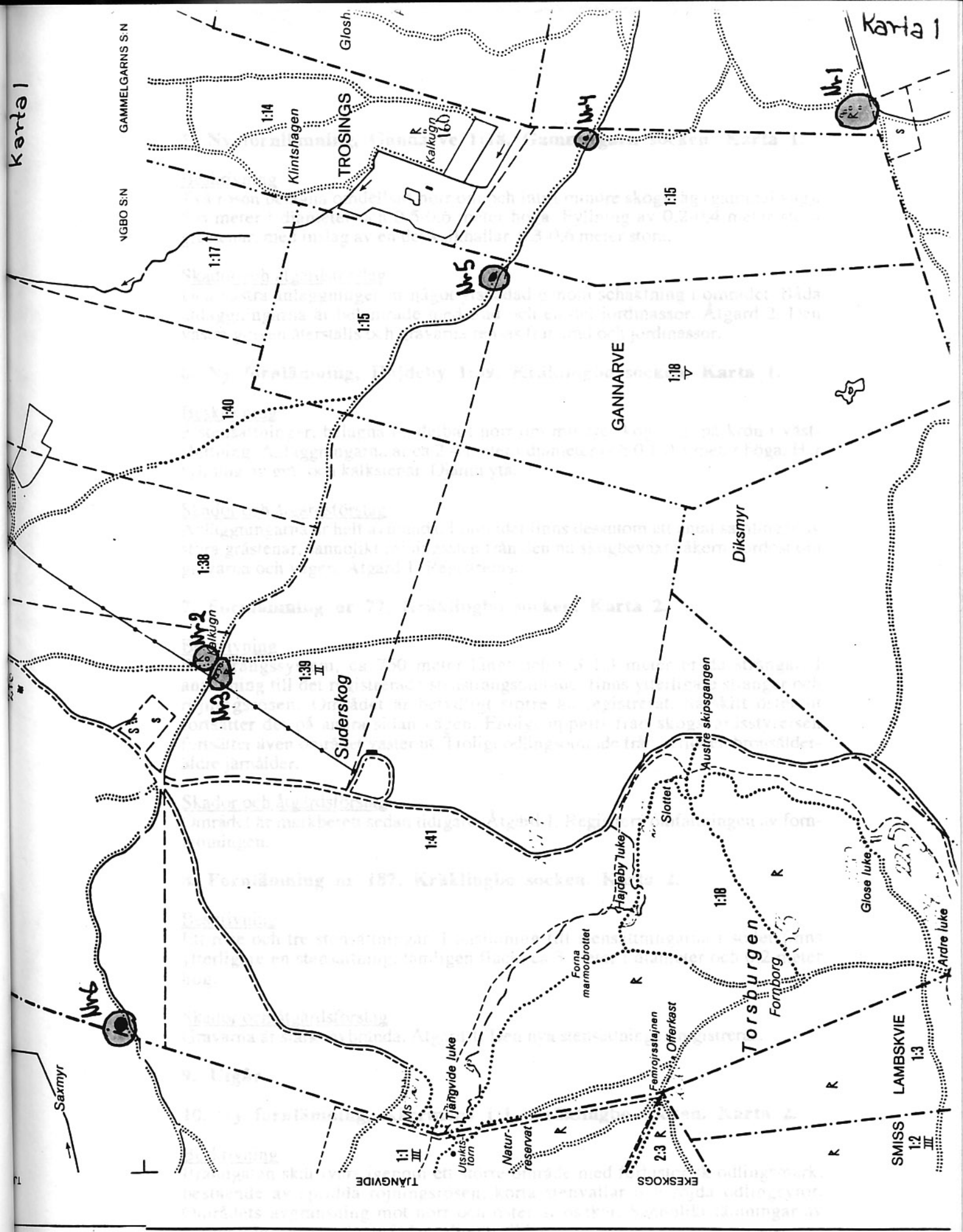
#### **4. Ny fornlämning. Glose 1:19, Gammelgarn socken. Karta 1.**

##### Beskrivning

Stensättning. Belägen omedelbart norr om mindre skogsväg (gammal väg). Stensättningen är ca 5 meter i diameter och 0,3 meter hög, med fyllning av huvudsakligen kalkstenar. Övertorvad.

##### Skador och åtgärdsförslag

Graven är brandskadad. Åtgärd 1.



(jordregister-  
 område)  
 sänjeliott  
 anger, att gränsen  
 naturreservat,  
 anor  
 7 m  
 7 m  
 ndre än 5 m  
 ad

## **5. Ny fornlämning, Gannarve 1:18, Gammelgarn socken. Karta 1.**

### Beskrivning

Två rösen belägna omdelbart norr om och intill mindre skogsväg (gammal väg). 5-6 meter i diameter och 0,5-0,6 meter höga. Fyllning av 0,2-0,4 meter stora gråstenar, med inslag av en del kalkhällar, 0,3-0,6 meter stora.

### Skador och åtgärdsförslag

Den västra anläggningen är något ytskadad genom schaktning i området. Båda anläggningarna är belamrade med träd och en del jordmassor. Åtgärd 2. Den västra graven återställs och gravarna rensas från träd och jordmassor.

## **6. Ny fornlämning, Hajdeby 1:39, Kräklingbo socken. Karta 1.**

### Beskrivning

3 stensättningar, belägna omdelbart norr om mindre skogsväg, på krön i västsluttning. Anläggningarna är ca 2-4 meter i diameter och 0,1-0,3 meter höga. Har fyllning av grå- och kalkstenar. Ojämn yta.

### Skador och åtgärdsförslag

Anläggningarna är helt avbrända. I området finns dessutom ett antal samlingar av stora gråstenar, sannolikt röjningssten från den nu skogbeväxta åkern nordost om gravarna och vägen. Åtgärd 1. Registreras.

## **7. Fornlämning nr 77, Kräklingbo socken. Karta 2.**

### Beskrivning

Stensträngssystem, ca 750 meter långt och 0,3-1,3 meter breda strängar. I anslutning till det registrerade strängsområdet finns ytterligare strängar och röjningsrösen. Området är betydligt större än registrerat. Särskilt öster ut fortsätter det på andra sidan vägen. Enöigt uppgift från skogsvårdsstyrelsen fortsätter även området väster ut. Troligt odlingsområde från perioden bronsålder-äldre järnålder.

### Skador och åtgärdsförslag

Området är markberett sedan tidigare. Åtgärd 1. Registrera omfattningen av fornlämningen.

## **8. Fornlämning nr 187, Kräklingbo socken. Karta 2.**

### Beskrivning

Ett röse och tre stensättningar. I anslutning till stensättningarna i söder finns ytterligare en stensättning, tämligen flack, ca 3 meter i diameter och 0,2 meter hög.

### Skador och åtgärdsförslag

Gravarna är starkt avbrända. Åtgärd 1. Den nya stensättningen registreras.

## **9. Utgår.**

## **10. Ny fornlämning, Kärrmans 1:1, Kräklingbo socken. Karta 2.**

### Beskrivning

Brandgatan skär tvärs igenom ett större område med förhistorisk odlingsmark, bestående av spridda röjningsrösen, korta stenvallar och röjda odlingsytor. Områdets avgränsning mot norr och öster är osäker. Sannolikt lämningar av odling från perioden bronsålder-tidig järnålder.